

ŠVICARSKO PRIZNANJE REPUBLIKE HRVATSKE (I.)

Kronologija jednog lutanja, iskrenog traženja i uvjetnog priznanja

Početkom siječnja 2022. Istraživački centar za švicarske diplomatske dokumente (Dodis) objavio je 1700 dosad nedostupnih dokumenata o švicarskoj vanjskoj politici, čiji je 30-godišnji rok zaštite istekao. Dokumenti u internetskoj bazi podataka Dodis pokazuju odluke i prosudbe Saveznog vijeća (švicarske vlade) i savezne uprave o europskim integracijama te o gospodarskoj, migracijskoj, razvojnoj i ekološkoj politici, pod naslovom *Diplomatische Dokumente der Schweiz (Diplomatski dokumenti Švicarske)*, Band 1991, Svezak za godinu 1991., Bern, 2022.¹ Knjiga je besplatno dostupna pod <https://www.dodis.ch/ddds-1991>. kao elektroničko izdanje u PDF-formatu, a može ju se naručiti i kao tiskano izdanje.

Tiskana je na jezicima na kojima su dokumenti nastali ovisno o materinskom jeziku člana Savezne vlade ili visokoga državnog dužnosnika (francuski, njemački, talijanski). Za glavnog urednika izdanja slovi povjesnik dr. Thomas Bürgisser.

O raspadu Jugoslavije nije doduše u knjizi objavljeno puno teksta, uostalom kao ni o raspadu Sovjetskog Saveza, ali je omogućen pristup brojnim dokumentima iz kojih se iščitava protivljenje hrvatskoj neovisnosti, nasilje Srba i srbizirane JNA,

Pišu:

Mate SUŠAC & Tihomir NUIĆ

progon hrvatskog puka s hrvatske zemlje, kršenje potpisanih dogovora o primirju, te potpora JNA prečanskim Srbima u ubijanju Hrvata i razaranju Hrvatske. U knjizi je barem djelomice dokumentirana anatomija raspada Jugoslavije.

Ne smije se zanemariti ni podatak da je u Švicarskoj u to doba živjelo oko 350 tisuća jugoslavenskih državljana, većinom na „privremenom radu“, pripadnika različitih naroda. Nakon Njemačke bila je to najbrojnija jugoslavenska migrantska zajednica na europskom kontinentu. U Švicarskoj je nastala bojazan od možebitnih međunacionalnih sukoba, urušavanja socijalnog mira i reda, te strah od mogu-

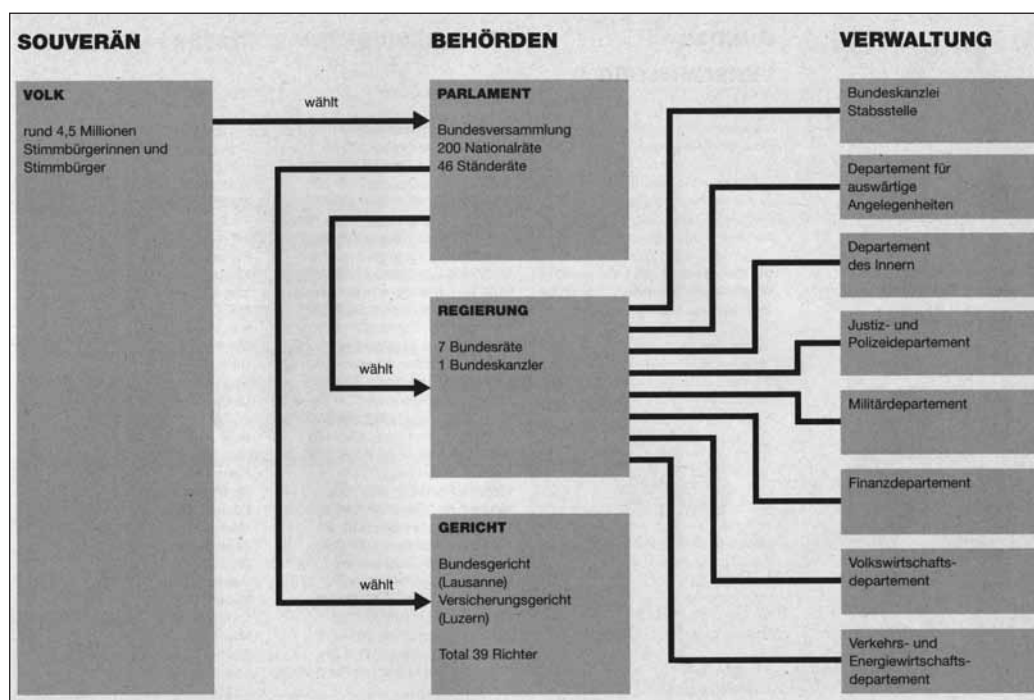
Bundeshaus - sjedište švicarskog parlamenta i savezne vlade

¹ Zbog boljeg razumijevanja nekoliko riječi o švicarskoj organizaciji države. Izvršna vlast države je od 1848. *Savezno vijeće*, koje se sastoji od sedam članova – u novije doba po dva iz triju političkih stranaka s najvećim brojem glasova i jednim iz četvrte stranke po brojnosti glasova. Predsjednik Saveznog vijeća se mijenja svake godine. Savezni vijećnik je ujedno i ministar određenog ministarstva: ministar financija, ministar okoliša/prometa/energetike/komunikacija, ministar unutarnjih poslova, ministar gospodarstva/obrazovanje/znanosti, ministar vanjskih poslova, ministar obrane/civilne zaštite /športa, te ministar pravosuđa i policije. Parlament je dvodolni: jedan dom čine neprofesionalni zastupnici naroda (*Nationalrat*), a drugi predstavnici kantona (*Ständerat*). Konsenzus je osnovno načelo donošenja odluka i zakona, a onima koji se ne slažu, stoji na raspolaganju referendum. Građani koriste inicijativu kad žele nešto novo ozakoniti. Zbog neutralnosti država je u vanjskim poslovima preuzela načelo „ekvidistance“ i „dobrih usluga“, što ne mora uvijek biti moralno opravdivo i etički dopustivo.

Da bi se razumjelo neodlučnost, uznemirenost i zabrinutost švicarskih vlasti, valja uzeti u obzir činjenicu da je jugoslavenska kriza Švicarsku izravno pogađala. Zajedničke aktivnosti na međunarodnom polju povezivale su neutralnu Švicarsku s nesvrstanom Jugoslavijom, premda se točno razlikovalo jugoslavensku nesvrstanost, koja je s malim nijansama bila oličena socijalističkoga europskog Istoka, od švicarske neutralnosti, koja je ideološki i društveno pripadala Zapadu. Interesima se ipak uspjelo zatamiti antagonizam između neutralnosti i nesvrstanosti. Švicarska je imala s Jugoslavijom najintenzivnije trgovačke odnose u istočnom dijelu Europe, gdje je zarađivala 2 franka na svakih 100 franaka dobivenih izvozom.

ćeg terorizma, kriminala kao i trgovine oružjem. Do većeg poremećaja odnosa s Jugoslavijom je pak došlo već ranije, početkom 1980-ih godina, kad se konačno shvatilo i javnost počelo upoznavati s aferama jugoslavenske diplomacije koja je pratila i špijunirala svoje državljane u slobodarskoj Švicarskoj.

Jedino područje koje je Švicarska još čvrsto držala u svojim rukama bilo je područje migracijske politike. Zbog ratnih sukoba promijenjen je način odabira radnika jugoslavenskog državljanstva koji su do tada bili dobro prihvaćani. Polovicom 1991. zamišljen je model s tri kruga, a radnici iz Jugoslavije nisu više pripadali nutarnjem najomiljenijem krugu, nego su prebačeni u srednji, da bi u prosincu bili

Schematski prikaz ustroja švicarske državne vlasti

smješteni u vanjski krug s općim uvođenjem viza za ulazak u Švicarsku. (dodis.ch/57395).

Samo sazivanje *Posebnog stožera* za Jugoslaviju pokazuje kako se švicarska država suočila s ozbiljnim problemima glede jugoslavenske krize. Tako se u zapisniku toga tijela od 9. kolovoza 1991. postavlja pitanje, treba li Švicarska dalje uvoziti radnike iz Jugoslavije? Kako regulirati status sadašnjih sezonaca i onih s kratkom boravišnom dopusnicom? Uvođenjem viza? Uvesti gospodarske sankcije protiv pojedinih republika što ne bi bila povrjeda neutralnosti jer se radi o nutarnjem sukobu? Kako spriječiti trgovinu oružjem? Organizirati jugoslavensku konferenciju na švicarskom teritoriju politički je još nezrelo, jer Srbija štiti. O slanju mirovnih snaga valja još razmisliti. (dodis.ch/59937)

Već 16. rujna 1991. Ministarstvo pravosuđa i policije javlja da je cilj poduzetih mjera „uključiti što manje Jugoslavena u postupak za dobivanje azila“. Bolje im je pomoći kod kuće, nego kod nas. Predložena rješenja omogućuju fleksibilno reagiranje na razvoj događaja. U tom smislu je regulirano i spajanje obitelji. (dodis.ch/58768)

Dok se dakle u slobodnom svijetu nagađalo, odvagivalo, propitivalo i dogovaralo što učiniti i kako postupiti prema agresoru, u Hrvatskoj se ginulo. U nemoći da se

spriječi srpsko zlosilje, švicarska diplomacija se izrazito angažirala na proširenju diplomatskog djelovanja i, pored Europske Zajednice (EZ), uključila Konferenciju o sigurnosti i suradnji u Europi (KSSE), Organizaciju za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) i Europsko udruženje za slobodnu trgovinu (EFTA), te ponudila diskretni susret predsjednika Tuđmana i srpskog vođe Miloševića, primila hrvatskog ministra vanjskih poslova Zvonimira Šeparovića, slovenskog premijera i ministra vanjskih poslova, te srpskog ministra vanjskih poslova Jovanovića. Svemu ovome treba dodati „pragmatično“ stajalište velesile SAD, da je lakše pregovarati s jednom Jugoslavijom ili s jednim Sovjetskim Savezom, nego s desetinom država na tim područjima.

Našavši se pred nerazrješivim čvorom jugoslavenskih proturječja, razočarani švicarski veleposlanik u Beogradu Jean-Jacques Indermühle, sav očajan, šalje 8. kolovoza 1991. svojim vlastima sljedeću poruku: „Pozivanje na jedinstvo zemlje čini se da samo jača Srbe u njihovoj želji za dominacijom.“ (*Faire appel a l'unité du pays ne semble que renforcer les serbes dans leur volonté de domination.*) Indermühle nije bio jedini na svijetu koji je u Jugoslaviji vidio samo višenarodno društvo, ali ne i srpski imperijalizam s dobrom dozom rasizma. Već je Biblija upozorila da

klanjanje kumirima, likovima i slikama zamagluje stvarnost i vodi u propast.

Lutanja

Već u prvom dokumentu naslovljenom „Visite en Croatie“ („Posjet Hrvatskoj“) švicarski veleposlanik Indermühle javlja iz Beograda (20. veljače 1991.) na desetak švicarskih naslova da je posjetio Hrvatsku, razgovarao s Franjom Tuđmanom, Josipom Manolićem, Franom Vinkom Golemom, Zdravkom Mršićem, Žarkom Domljanom „kao i s novinarima, predstavnicima akademskih, znanstvenih i crkvenih krugova (...) uvjerenih u potrebu temeljnih promjena u međurepubličkim odnosima.“ Teži se većoj autonomiji, pa i prema možebitnom

savezu suverenih država. U Zagrebu s prijelom odbacuju zlobne napise u srbijanskom tisku, inspirirane Miloševićevom politikom, koji stalno optužuju Hrvatsku za navodnu diskriminaciju srpske manjine, te o dosluhu hrvatskog političkog vodstva s imperijalističkim snagama, s CIA-om i Vatikanom.

Gospodarska situacija u Hrvatskoj je teška, nastavlja veleposlanik. Ne prođe dan bez objave stečajeva. Nezaposlenost i dalje raste, državna je blagajna, čiji službenici ne primaju više od polovice plaće, prazna. Hrvatska Vlada priprema plan oporavka koji će biti prosljeđen stranim bankama za kredite. Ovaj plan predviđa usvajanje nove valute, eventualno njemačke marke po uzoru na zemlje Karipskih otoka čija je valuta američki dolar.

U slučaju secesije Hrvatske, Srbija bi tražila reviziju granica kako bi svi Srbi živjeli u jednoj državi. „Hrvatski ustav dođuše manjinama jamči prava, ali je dvojbeno da će srpska manjina, koju Milošević koristi u hegemonističke svrhe, ikada biti zadovoljna pravima koja joj se daju.“ Za moje sugovornike, nema ni malo dvojbe, da srpska politika, koju provode „boljševici“, skriveni pod socijalističkom etiketom, ima za cilj ništa manje nego restauraciju boljševizma u cijeloj Jugoslaviji.

Je li Hrvatska demokratska koliko tvrde njezini vodeći političari kada mole Zapad za potporu, piše dalje Indermühle, u to nisu baš svi, čak ni u Zagrebu, u potpunosti uvjereni. „Ne treba zaboraviti da su hrvatski političari bili utjecajni članovi Saveza komunista Jugoslavije i bili su bliski s desnim ustaškim krugovima koji su emigrirali u Sjevernu Ameriku nakon pogroma nad Srbima tijekom Drugoga svjetskog rata. Hrvatska nema nimalo više od Srbije demokratsku tradiciju i tek s vremenom možemo procijeniti je li demokratizacija doista uzela maha. *(Il ne faut pas oublier que les hommes politiques croates ont été qui membres influents de la Ligue des communistes de Yougoslavie, qui proches de milieux oustachis de droite émigrés en Amérique du Nord après les pogroms perpétrés contre les Serbes durant la deuxième guerre mondiale. La*

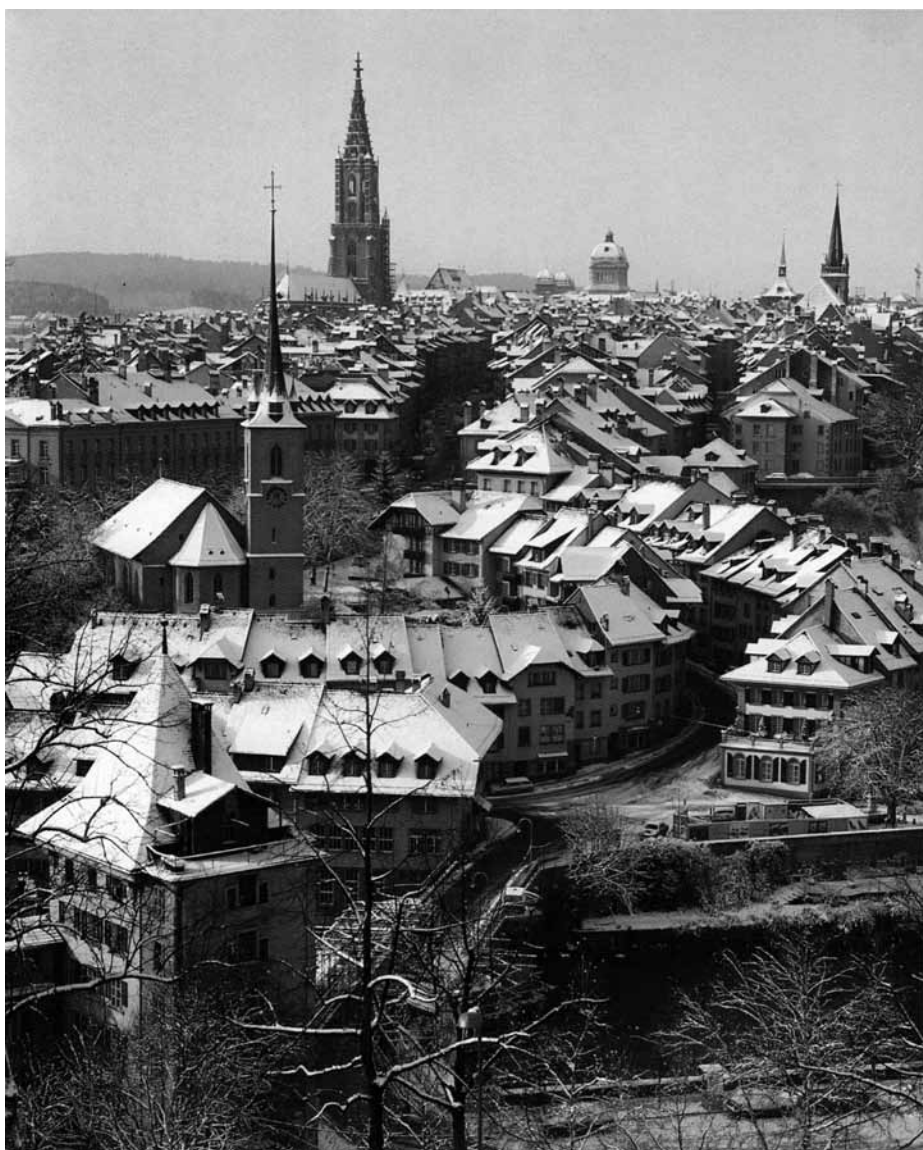
Croatie, pas plus que la Serbie, n'a de tradition démocratique et c'est à l'usage du temps que l'on pourra juger si la démocratisation a véritablement pris pied.) (dodis.ch/58977).

Bespredmetni stereotipi su, kako vidimo, neovisni kako o činjenicama tako i o vremenima!

Spomenuti švicarski veleposlanik u Beogradu opisuje u svom dopisu 25. ožujka 1991. susret akreditiranih veleposlanika u Beogradu s Miloševićem, nakon što takvi susreti, zbog nedostatka interesa srpske strane, dulje vremena nisu bili mogući. Zbog organiziranog putovanja po BiH on sam doduše nije mogao nazočiti susretu, ali je na temelju razgovora s austrijskim i švedskim veleposlasticima poslao poruku nadležnim švicarskim tijelima.

Prema toj poruci, Milošević je branio vojsku i rekao da ona nema namjeru intervenirati. Tvrđiti suprotno, smatra Milošević, čista je dezinformacija koju šire vlasti iz Ljubljane i Zagreba. Vojska djeluje u skladu s Ustavom i nastavit će tako i kad Ustav bude revidiran. Ona se ne će miješati u političke rasprave. „Njezina uloga se sastoji u održavanju unutarnjeg reda“ [!]. *(Sa tache consiste à maintenir l'ordre interieur)* i ona dapače ne namjerava obnoviti komunizam *(Elle n'entend pas non plus restaurer le communisme“)*. „Nadželo suvereniteta koje zagovaraju Hrvati i Slovenci dovelo bi do statusa manjine za Srbe koji žive izvan administrativnih granica Srbije i koji su mnogo propatili u prošlosti (čitaj: progoni sa strane Hrvatske). Srbija može prihvatiti samo suvereni srpski narod. Srbi mogu živjeti samo u jednoj te istoj državi. Srbija zahtijeva reviziju međurepubličkih administrativnih granica u slučaju priznanja suvereniteta drugim republikama. Krajina, enklava u Hrvatskoj naseljena većinom Srbima, postala bi suvereni entitet u konfederaciji. Milošević se ne protivi odcjepljenju drugih republika sve dok se odcjepljenje odvija po dogovorenoj proceduri.“ *(Le principe de souveraineté préconisé par les Croates et les Slovènes entraînerait un statut de minorité pour les Serbes qui vivent hors des frontières administratives de la Serbie et qui ont beaucoup souffert par le passé (lire: persécutions aux mains des Croates). Cette situation serait intolérable. La Serbie ne peut admettre que le peuple serbe devienne une minorité soumise à la législation de républiques souveraines. Les Serbes ne peuvent vivre que dans un seul et même Etat. La Serbie exige la révision des frontières administratives inter-republicaines en cas d'accession à la souveraineté d'autres républiques. La Krajina, enclave en Croatie peuplée d'une majorité de Serbes deviendrait une entité souveraine dans une confédération.)* (dodis.ch/58748)

Bilješka socijaldemokratskom Saveznom vijećniku i ministru vanjskih poslova Renéu Felberu 28. lipnja 1991., koju potpisuje Daniel Woker, šef Političkog Odjela I u Ministarstvu vanjskih poslova, konstatira da je nejasna situacija u Sloveniji i Hrvatskoj. Dijelovi JNA, stacionirani u Sloveniji, sukobili su se s policijom tvrdeći da žele

Bernska stara gradska jezgra: glavni grad pod snijegom

zaštititi granicu. Također je nejasno kontrolira li jugoslavenska Vlada JNA.

Po nalogu Renéa Felbera sastala se *Radna skupina za Jugoslaviju* (Arbeitsgruppe für Jugoslawien = AG J) i o tome mu se dostavlja zapisnik. AG J može obavještavati tijela federalne uprave o događajima, ali u slučaju eskalacije sukoba među jugoslavenskim građanima u Švicarskoj, ova AG J u ovom sastavu ne može ništa učiniti. U slučaju stvaranja kriznog mehanizma sa strane KESSa, koji je potaknula Austrija ili EZ, Švicarska je spremna sudjelovati kao „zemlja podupirateljica“. K tome je Slovenija molila Švicarsku da ju prizna. Preporuka je da se s odgovorom sačeka. Istovremeno je potpisani Woker vodio razgovore s jugoslavenskim veleposlanikom u Bernu i upozorio ga da JNA ne smije vršiti nasilje nad ljudima koji traže priznanje republika. (dodis.ch/57986)

Puna usta Jugoslavije na sve strane. Kad je 30. travnja 1991. godine bio u službenom posjetu Švicarskoj, mađarski predsjednik Árpád Göncz se, prema knjizi (str. 84), složio s ministrom Felberom, „da je jedinstvo Jugoslavije u interesu cijele Europe“. Za Göncza postoji opasnost da srpski komunizam bude zamijenjen srpskim nacionalizmom. (*Ebenso wie für BRG [Bundesrat Felber], liegt auch für G[Göncz] ein einheitliches Jugoslawien im Interesse ganz Europas. Für G[Göncz] besteht die Gefahr, dass der serbische Kommunismus durch einen serbischen Nationalismus ersetzt wird.*)

Veleposlanik Jean-Jacques Indermühle šalje 9. srpnja 1991. iz Beograda opširnije izvješće u Bern o *Brijunskom sporazumu* kojim se odgađa proglašenje hrvatske i slovenske samostalnosti za tri mjeseca, te naglašava da je kriza internacionalizirana već samim prisustvom europske trojke: Hansa van den Broeka iz Nizozemske, Jacquesa Poosa iz Luksemburga i Joãoa de Deus Pinheiroa iz Portugala. Ujedno napominje da je Brijunski sporazum propustio pozabaviti se potencijalno opasnim sukobom između Srba i Hrvata u Hrvatskoj. S tim u vezi naglašava da je predsjednik Tuđman, za razliku od ratobornog Borisa Jovića, djelovao umjereno. Tuđman je ustvrdio da je velika većina Srba, koji žive u Hrvatskoj, spremna na suradnju s Hrvatima, a da neki provokativni elementi

Savezni vijećnici (ministri) Delamuraz i Felber u razgovoru sa stranim predstavnicima

imaju potporu JNA koja sije teror. Kad bi se vojska povukla, ti bi se teroristi smirili, a hrvatske vlasti bi mogle uspostaviti javni red. Hrvatska poštuje prava manjina, rekao je Tuđman, i on je spreman primiti stručnjake kako bi provjerili je li hrvatsko zakonodavstvo u skladu s načelima prihvaćenim u Europi. Ako ovi stručnjaci konstatiraju da to nije slučaj, Hrvatska je spremna prilagoditi svoje zakonodavstvo.

Veleposlanik Indermühle prati sporazum s popriličnom dozom skepse kad preporučuje naučiti posljednju lekciju iz ove vježbe da „Jugoslaveni ne razumiju odlučan i zahtjevan jezik, ali čuvaj se dana kada povjeruju da su bili izmanipulirani i bili predmet nametnutog sporazuma. Često se čuje govoriti da je prva Jugoslavija 1918. propala jer je bila konstrukcija koja je nametnuta izvana.“ (*Une dernière leçon à tirer de cet exercice: les Yougoslaves ne semblent comprendre d'un langage ferme et exigeant, mais gare au jour ou ils croiront avoir été manipulés et être l'objet d'un accord imposé. L'on entend souvent dire que la première Yougoslavie de 1918 s'est effondrée parce qu'elle était une construction imposée de l'extérieur.*) (dodis.ch/58672)

Švicarska diplomacija sredinom ljeta pokazuje stanovitu nervozu, pa i frustraciju, što se iščitava iz izjave povodom službenog posjeta generalnog tajnika francuskoga ministarstva vanjskih poslova Bernu 16. srpnja 1991. „Nakon izbijanja otvorene jugoslavenske krize, službena je francuska politika sklona žestokim reakcijama protiv Slovenije, Hrvatske, Austrije i Njemačke, koje (reakcije) se povremeno nalaze na granici iracionalnosti. Pored povjesnih razloga (odnosi Francuska-Srbija), za to se navode još dva moguća obrazloženja. Prvo je strah pred predstojećom „igrom mišića“ s ujedinjenom Njemačkom, a drugo strah od vlastitih manjina u centralistički organiziranoj državi.“ (*Die offizielle französische Politik neigt seit dem offenen Ausbruch der Jugoslawienkrise zu heftigen, zeitweise an der Grenze zur Irrationalität liegenden Reaktionen gegen Slowenien, Kroatien, Österreich und Deutschland. Neben historischen Gründen (Frankreich-Serbien) stehen zwei Erklärungen in Vordergrund: Angst vor dem ersten „Muskelspiel“ des vereinten Deutschlands und Angst vor den eigenen Minoritäten im zentralistischen Staat.*) (dodis.ch/58960)

(nastavit će se)